

VREME SJAJA, VREME TAME - DIPLOMATE U VRTLOGU ISTORIJE OD XIII VEKA DO 1941. GODINE

Duško Lopandić, *Vreme sjaja, vreme tame- diplomate u vrtlogu istorije od XIII veka do 1941. godine*, Arhipelag, Beograd, 2015. str. 333.

Krajem 2015. godine u izdanju „Arhipelaga“ iz štampe je izašla knjiga dr Duška Lopandića, profesionalnog diplomate i stručnjaka za evropsko pravo i regionalne odnose, pod nazivom „*Vreme sjaja, vreme tame*“. Za razliku od prethodne autorove knjige posvećene srpskoj diplomatiji XIX veka „*Poslužiti svome dragom otečastvu*“, koja se bavi međunarodnim odnosima Srbije i prikazom izgradnje pojedinih državnih i diplomatskih institucija, „*Vreme sjaja, vreme tame*“ obuhvata period od kraja XIII veka do 1941. godine. Knjiga je koncipirana u tri tematske celine, u vidu priča i scena iz života znamenitih ličnosti koje su ostavile važan trag u diplomatskoj istoriji Srbije.

U prvom tematskoj celini „*Prethodnici: u osvjet modernne diplomatije*“ autor vodi čitaoca kroz istorijsko putovanje od XIII do početka XIX veka i upoznaje ih sa srednjovekovnom diplomatijom Srbije, koja je bila pod jakim uticajem diplomatskih običaja nastalih u Vizantiji. Kroz slikovito ispričane istorijske priče čitaoci se upoznaju sa diplomatskim pregovorima koji su prethodili sklapanju braka srpskog kralja Milutina i vizantijske princeze Simonide Plaeolog. Od XV veka sve više laika, poput trgovaca, plemića i vitezova, postaju nosioci tadašnjih diplomatskih funkcija. U ime starog Dubrovnika diplomatske poslove su vršili poklisari - dva plemića, jedan stariji sa iskustvom i drugi mlađi bez iskustva. Svojom spretnošću, lukavstvom, a često i podmićivanjima pokušavali su da održe položaj male Dubrovačke Republike između moćnog Osmanskog carstva s jedne, i Venecije, s druge strane. U ovom periodu istorije, mnoge ličnosti sa naših prostora učestvovala su u kreiranju svetske politike, kao sluge stranih gospodara. Jedan od njih je veliki vezir Osmanskog carstva Mehmed-paša Sokolović, koji je u ime sultana zaključivao ugovore o miru ili prijateljstvu sa Venecijom, Persijom, Firencem, Španijom, Rusijom, Engleskom, posebnu pažnju posvećujući odnosima sa susednom Austrijom. S druge strane, grof Sava Vladislavljević Raguzinski, srpski diplomata u službi Petra Velikog, bio je na čelu diplomatskog poslanstva Ruskog carstva 1728. godine, prilikom zaključenja Kjahtinskog

ugovora sa Kinom. Ovim ugovorom Rusija i Kina su uspostavile „večni mir“, utvrdile državne granice, dogovorile način uzajamnih diplomatskih veza i način trgovine.

„*Vostani Srbije: od srpskog ustanka do svetskog rata*“ naziv je druge tematske celine koja obuhvata diplomatske aktivnosti srpske (i crnogorske) države u periodu od XIX do početka XX veka. Čitoci se upoznaju sa aktivnostima srpskih kapuće-hija u Carigradu, funkciji veoma sličnoj današnjoj diplomatskoj, koju su obavljali mnogi naši značajni državnici poput Stojana Novakovića, Jovana Ristića, Vladana Đorđevića i drugih. U ovom istorijski neizmerno važnom periodu za sticanje srpske državnosti, upoznajemo se sa naporima i diplomatskim „borbama“ Dositeja Obradovića, Petra I Cetinjskog, prote Mateje Nenadovića na Bečkom kongresu, kao i Jovana Ristića na Berlinskom kongresu, kako bi naš narod stekao nezavisnost i uzdigao se na nivo slobodnog evropskog naroda. Viševjekovni naponi naših diplomata se možda najbolje ogledaju u „Načertaniju“ Ilije Garašanina i rečima „Srbija se mora u red ostalih evropskih država postaviti“ ... „koja će se moći među Austrijom i Rusijom održati“. Istorijske 1878. godine Srbija stiče nezavisnost na Berlinskom kongresu. Ovaj događaj je od strane tadašnjih diplomata dvojako tumačen - Jovan Ristić ga je smatrao uspehom za Srbiju, dok ga je Stojan Novaković gledao kao strašnu kaznu kojom je srpski narod raspolučen odvajanjem Srbije i Crne Gore. Aneksiona kriza Bosne i Hercegovine od strane Austrougarske 1908. godine predstavljala je veliki udarac za nacionalni interes tadašnje srpske države.

Treći deo knjige naslovljen je kao „*Uspon i pad embahada: Diplomacija Kraljevine Jugoslavije između dva svetska rata*“. Završetak Prvog svetskog rata doveo je do ujedinjenja južnoslovenskih naroda i stvaranja Kraljevine Jugoslavije. Novostvorena država je imala komplikovane spoljnopoliitičke odnose sa susedima, ali i mnoštvo unutrašnjih sukoba i previranja. Novostvorena Kraljevina vodila je diplomatski promenjivu politiku koja se može podeliti na dva perioda. Prvi period, koji traje od završetka Prvog svetskog rata do ubistva kralja Aleksandra u Marseju 1934. Godine, karakteriše blisko savezništvo sa Francuskom i teška diplomatska borba sa Italijom, Bugarskom i Mađarskom. Jačanjem fašizma u Evropi, vlada Milana Stojadinovića udaljava se od saradnje sa Francuskom i okreće fašističkim silama, Italiji i Nemačkoj. Dramatični događaji pristupanja Trojnom paktu, obaranja namesništva i Vlade, i konačnog bombardovanja Beograda 6. aprila 1941. godine slikovito su dočarani pričama o delovanju kneza Pavla, razgovorima Milana Stojadinovića i Galeaca Čana i aktivnostima tadašnjeg poslanika u Berlinu, Ive Andrića. U ovom izuzetno važnom periodu naše istorije diplomatsku aktivnost vršili su i poznati književnici Jovan Dučić, Stanislav Vinaver i Miloš Crnjanski. Njihovi diplomatski usponi i padovi zabeleženi su u ovom delu knjige.

Diplomatija sama po sebi predstavlja veštinu pregovaranja sa stranim državama i skup aktivnosti vođenja spoljne politike jedne države. Bogata

istorija Srbije iznedrila je veliki broj diplomata, koji su u većoj ili manjoj meri uticali na spoljnu politiku i svoje ime upisali u istoriju. „*Vreme sjaja, vreme tame*“ neposredno približava čitaoce velikanima naše istorije i čini da kroz priče bliže osete sve etape diplomatskih pregovora, kao i lične i moralne drame sa kojima su se diplomate suočavale u različitim istorijskim periodima i spoljnopolitičkim okolnostima. Pisana jednostavnim i slikovitim jezikom, ova knjiga predstavlja dragocen izvor podataka ne samo za stručnu, naučnu zajednicu, nego za sve zainteresovane za istoriju Srbije. Za studente istorije, prava i političkih nauka može predstavljati značajan izvor za šire upoznavanje sa veštinom diplomatije i bolje razumevanje različitih istorijskih okolnosti u kojima se naša zelja nalazila tokom istorije.

Jelica GORDANIĆ